

נחלתנו

ידיעון שבועי של מכון "נחלת צבי"

גליון תרמ"ד - פר' עקב - (ב' דנחמתא) תשפ"ו

הידעת?!

[א]

איתא בספר שו"ת מהגר"ד אופנהיים (נדפס בסוף שו"ת "חות יאיר" ח"ב, ד"ה והנה עדיין) וז"ל: ...והנה עדיין שפתי מרחשן מהאי פלפולא אשר פלפלתי וחושבנא בעלמא ידענא, בדיבור תוספות אשר נשאלתי מלומדים פה ק"ק ניקלשבורג כשעסקו בסדר היום לבאר להם דיבור תוספות סוף מס' תענית (ל: וז"ל בד"ה יום שכלו מתי מדבר כדאמרין כל תשעה באב היו עושין קבריהם ושוכבין בתוכן וכו' ופירש רשב"ם כל מ' שנה לא היו מתים אלא בט' באב היו מתים כ"א אלף ופרוטרוט, ומפרש דאותו פרוטרוט עולה למ' שנה ט"ו אלף וכו'. עכ"ל התוספות.

ובדיבור בתוס' זה נתחבטו בו כל המפרשים וידי כולן ממשמשיין בו, והגאון מהרש"א בחידושי הלכות כתב וז"ל: לא ידעתי לכוון דברי תוס' דהכא ע"פ פירוש רשב"ם וכו' והיה נראה להדיא וכו'. ע"ש. ובאמת [היא] קושיא עצומה ומפורסמת הלא ישראל היו ת"ר אלף ואיך כתבו תוס' שבכל שנה מתו כ"א אלף, זה אינו מכון, דחשבון זה עולה לסך גדול יותר מת"ר אלף, וגם מה שכתבו "ובפרוטרוט ט"ו אלף" לכאורה אינו אלא דברי נביאות, מאן גלי רזין בבי מדרשא?

ונראה לע"ד ליישב בדרך נכון מאוד ומיושר, [עפ"מ] שמצאתי בכמה מקומות במדרשים ראיות ברורות שביום שחל ט' באב בשבת לא מתו אנשי מדבר, וקצר המצע מלהשתרע להאריך כאן, ובאמת אמרו אחר העיון בתוס' מוכח מדבריהם שמסכימים גם כן שבאלו השנים שהיו ישראל במדבר אם היה חל ט' באב בשבת לא היה מת אחד מהן, דזה לשון התוס', יום שכלו בו מתי מדבר כדאמרין כל תשעה באב היו עושין קבריהן וכו', וזה דוקא בחול, כי בשבת

מי יודע ומי מכיר?

[א]

הרה"ק רבי שמואל די אוזידא זי"ע [מגורי האריז"ל" כלשון החיד"א] כותב בספרו "לחם דמעה" על מגילת איכה (פרק א' ד"ה אין לה מנחם) בתוך דבריו הק' "זהו קשור לז' דנחמתא ותרי תשובתא", האם יש מי מבין הקוראים היודע מה הכוונה למילים אלו?

[הערת המערכת: מקור הדברים הוא בתוס' (מגילה לא: ד"ה ר"ח) וז"ל "אנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב... ובתר תשעה באב שב(ע) דנחמתא... ותרי דתיובתא דרשו', 'שובה'... וסימניך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש", ומשם להלכה בשו"ע או"ח סי' תכח ס"ח (אך ללא השם 'תרי דתיובתא/דתשובתא')]

[נתקבל מהרב אברהם משה קראוס, אבד"ק ואגאש - לונדון]

[ב]

בספה"ק "תורי זהב" מהרה"ק רבי בנימין מזאלאזיץ זי"ע (מתלמידי המגיד הק' ממעזריטש והמגיד הק' מזלאטשוב זי"ע - פר' כי תצא עמ' קט, ג), כתב, וז"ל: מוצא שפתיך תשמור ועשית, כאשר נדרת וגו' בפ"ך (דברים כג, כד). על פי ששמעתי מהותיק המופלא מה"ו זעליג חסיד מבראד, על היתר נדרים פורחים באויר (חגיגה י, א), שמשעה שנודר בורא נשמת המלאך, וכשמקיים [את נדרו] בורא הגוף של המלאך. ונמצא כשמתיר את נדרו יש בעולמות נשמת המלאך בלא גוף ופורחת באויר. וז"א מוצא שפתיך תשמור, ואם תאמר שתתיר את נדרך, לזאת אומר ועשית כאשר נדרת וגו' בפ"ך. ר"ל שתעשה לו גוף ותגמור אותו שלא יפרח באויר. עכ"ל.

מי יודע ומי מכיר? מי הוא זה "הותיק המופלא מה"ו זעליג חסיד מבראד" הנזכר כאן?

[ב] בגליון שם **[מי יודע אות ג' סק"א]**, בענין המקור על **איש פשוט בזמן הבית וכו'**, בשם **הגר"א** - לאחר חיפוש רב, המקור הקדום ביותר שמצאתי זה **הגר"ש אויערבאך זצ"ל** (מובא ב"דרכי שמואל" על במדבר-דברים, ובעוד ספרים בשמו).

[ב]

הרב חיים מאיר וסרמן = בגליון **תרמ"ג** (אות א סק"ג) בקשו לפרש מה שכתוב ב"רמתיים צופים" בשם **הבעש"ט** 'ומלכותו בכל משלה שאין דבר בעולם שאין בו כל מלכותו'. בספר "**מאור עינים**" (ברא' פר' וירא ד"ה הבעש"ט) "כי הנה הבעל שם טוב נשמתו בג"מ ז"ל אמר פירוש הש"ס (ברכות כח:), יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם, והענין הוא כשאדם רוצה לעבור עבירה, ח"ו, ומתחבא את עצמו בחדרי חדרים נופלת עליו יראה, ומתדמה בדמיונו כאלו רואין אותו, ונופלת עליו יראה כי נודע כי 'לית אתר פנוי מיניה', ובכל מקום הוא חיות הבורא ברוך הוא וב"ש אפילו בקליפות, כמו שאמר הכתוב (תהל' קג, יט) "ומלכותו בכל משלה", שאם לא כן לא היה הדבר נמצא, ואף בעבירה יש חיות הבורא, כביכול". ולזה יש לפרש את הנכתב ב"רמתיים צופים": "ומלכותו בכל משלה, אמר **הבעש"ט** עה"פ "ומלכותו בכל משלה, שהוא לשון משל, כדי להבין כח מלכותו ואחדותו יתברך באהבה", דרך משל שמלכות שמים מושלת בכל דבר בין בצד הקדושה, ובין בקליפות, ח"ו, וכשמתבוננים בזה מתמלאים יראה ופחד שלא לחטוא, ח"ו.

[ג]

הרב אלעזר ש. בריעגער, ישיבת "תורה ודעת", ברוקלין = **[א]** = בגליון **תרמ"ג** הקשה בפסוק (דבר' ד, ה) "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה", למה בא טעם זקף קטן על 'לעשות כן'? ברם, ע"פ דרך הטעמים, ע"פ רוב, לא תבאנה ג' תיבות יחד בלי טעם מפסיק בתוכן. ואע"פ שיש שם המשך הענין, יבוא מפסיק קטן כמו זקף קטן או רביעי.

ואביא כמה דוגמאות מתפלת כל יום. ב"אז ישיר" - "ימינך ה' נאדרי בכח, אילי מואב יאחזמו רעד". ובקריאת שמע - "ואהבת את ה' א", "ולעבדו בכל לבבכם, והאדמ' לא תתן את יבולה". וכן נמצא למרבה.

אסור לחפור (ה)קבר ואינו דוחה שבת, ולישנא יתירא לטפויי אתא בצחות לשונם לכאורה מה שכתבו תוס' "כל תשעה באב היו עושין קבריהן" הלא למותר יחשב, אמנם לפענ"ד להורות דבר זה שלא מתו בט' באב רק דוקא כשחל בחול ולא כשחל בשבת, וכן מצינו בש"ס (תענית כט.) שאמר להם הקב"ה: "אתם בכיתם בכייה של חנם, חייכם! אני קובע לכם בכייה לדורות - בט' באב". והנה חזי מאי עמא דבר בט' באב שחל להיות בשבת שאין נוהגין בו דיני ט' באב. וא"כ נקוט כלל זה בידך שלא היו מתים כלל, כי אם כשהיה ט' באב חל בחול.

והנה בשנה שנייה שלח משה מרגלים ושנה אחת לפני כניסתן לארץ פסקה הגזירה, כמבואר להדיא בתוס' ב"ב (קכא.) ד"ה יום. ע"ש. וא"כ הזמן השנים שמתו דור המדבר היה ל"ז שנים, ואחר העיון בלבוש הלכות ר"ח ובעברונות מזדמן ע"פ קביעות סדר השנים תוך ל"ז שנים חל ט' באב בשבת תשע פעמים ע"פ סדר א"ת ב"ש וכו'... נמצא שלא מתו ישראל רק כ"ח שנים מאותן ל"ז שנים, וישראל היוצאים ממצרים היו ששים ריבוא שלשת אלפים, וע"פ זה מדוקדקים מאד דברי התוס' שמביאים בשם רשב"ם והכי פירוש התוס', ופירש רשב"ם וכו' לא היו מתים אלא בט' באב ובכל ת"ב היו מתים כ"א אלף ופרוטרוט, כ"ח פעמים כ"א הוא תקפ"ח אלף, ויוצאי מצרים היו תר"ג אלף, נמצא היה הפרוטרוט עולה מכוון ט"ו אלף. ודו"ק היטב, כי לענ"ד כוונתי בזה לאמיתה של תורה. יחווה נא דעתו הרמה בזה. עכ"ל.

[נתקבל מהרב שמעון מיכאל יואב הכהן ווערטהיים]

!! תגובות !!

[א]

הרב אריאל בנימין רחמים = **[א]** בגליון **תרמ"ג** (מי יודע אות א' סק"ב) הקשו בפסוק (דבר' ד, ה) "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה", למה בא טעם זקף קטן על 'לעשות כן', והרי תיבות אלו מחוברות לתיבות שלאחריהן? **תשובה:** אין שאלה למה יש זקף קטן, כי ע"פ כללי הטעמים, במשפטים ארוכים (כמו כאן) מוכרחים לבוא טעמים מפסיקים גם כאשר כל המילים קשורות זו לזו, ואי אפשר לקרוא את הכל ברצף אחד בלי שום הפסקה.

[ב] עוד הביא דברי רש"י (דבר' א, ו): "ויש מדרש אגדה, הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין - שרי אלפים ושרי מאות". והקשה עליו למה מנה את קבלת התורה באחרונה אם קדמה להם. וכתב שבספרי נמנה קבה"ת בראשונה.

כנראה שמקור רש"י אינו מן הספרי אלא ממדרש המובא בילקו"ש [רמז תת"א] וז"ל: אמר ליה הרבה שכר הוא לכם שבת בהר הזה, עשיתם לכם את המשכן שלחן ומנורה, דבר אחר הנאה גדולה היא להם ישיבתכם בהר הזה, קבלתם לכם את התורה מניתם עליכם שבעים זקנים שרי אלפים ושרי מאות וכו'. לכן נקט רש"י בסדר זה דנקט מ"ד ראשון ואח"כ מ"ד שני ודו"ק.

[ד]

הרב ישכר דוד קלויזנר = [א] בגליון תרמ"ב [מי יודע' אות א] שואל על אודות סיום תפלת 'נשמת' - שבשבת הוא ב'שוכן עד', ביו"ט ב'הא-ל בתעצומות', ובימים נוראים [ר"ה ויו"כ] הוא ב'המלך', מי תיקן זאת, ובאיזה תקופה?

בספר 'תורת הגאון רבי אלכסנדר משה' (אב"ד דראסיין, נפ' בי' באדר תרס"ז) [סי' טו - עמ' שעא] איתא: טעם למקום שמתחיל הש"ץ בשבת ויו"ט ויוה"כ: נוהגים שבשבת מתחיל הש"ץ מ"שוכן עד", וביו"ט מ"הא'ל בתעצומות", וב[ר"ה וב] יוה"כ מ"המלך". הטעם בזה אמר לי הגאון הגדול אב"ד דראסיין מו"ה אלכסנדר משה לפידות שליט"א, כי לדעתו ב[ר"ה וב] יום כיפור פשוט להתחיל ב"המלך", לפי שאז יושב על כסא המשפט, ובשבת שמורה על חידוש העולם וטבע הקיים ע"כ מתחילין מ"שוכן עד", וביו"ט שמורה על הניסים שידוד הטבע, מתחילין "הא'ל בתעצומות עוזך". עכ"ד.

[הערת מערכת: הסבר נהיר, נאה וגם יאה. אך לא עונה על השאלה: **"מי תיקן זאת, ובאיזו תקופה?"**. נציין שבמנהגי מהרי"ל (ר' ריכוז ציטוטים בתחילת הל' תפילה, הוצאת מ"י הערה [ב]1) כתב שבפסח מתחיל החזן ב"הגבור", ובסוכות - "הגדול", ובשבועות - "הא'ל בתעצומות", ומופיע כן כבר בתשב"ץ (סי' רמה) ובס' המנהגים דק"ק וורמיישא לר' יוזפא שמש (סי' עח). בסידורים הנדפסים וכן באלו שבכ"י הנוהגים מנהג 'פולין' מופיע בכלם כמנהגנו וכמו שמוזכר בשאלה. מסתבר שמנהגנו התגבש אי שם בין תקופת **המהרי"ל** (סביבות שנות ה'ק-ה'ר שלהי תקופת הראשונים)

לבין תקופת נוסח פולין שהתקבע בסידורים באיזור שנות ה'ש. מעניין לציין שאף במחזורי אשכנז (מהדו' גולדשמיט) מציין אך בהערה את מנהג אשכנז הנ"ל שכך נוהגים בק"ק, ואולי משום שרווח מנהג מהרי"ל זה, רק בקהילות אשכנזיות מובהקות. ברם, במנהגי מהרי"צ הלוי (דינרי זהב - מועדים) לא מצאנו שמץ מנהג, ואולי מעותד לחלק 'תפילה'.

[ב] בגליון תרמ"ג [מי יודע' אות א סק"א] תמה בהא דאיתא בפירש"י עה"פ (דבר' א, ו) "רב לכם שבת בהר הזה", וז"ל: מדרש אגדה, הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה וכו'.

ולכאורה צריך ביאור, הרי עיקר ביאת ישראל להר סיני, היתה עבור קבלת התורה, שהוא השורש והמטרה של יציאת מצרים, ומדוע נקט רש"י את ענין עשית המשכן וכו' תחילה, ואח"כ את העיקר, קבלת התורה? - ואמנם בספרי איתא וז"ל וכו'. אך התמיהה תישאר מדוע אכן נכתב כן?

ב"משכיל לדוד" כתב: לא פתח להם בקבלת התורה שהיתה לפני עשיית המשכן כדי שלא להזכיר את מעשה העגל, אלא הקדים את המשכן שבו שרתה שכינה על ישראל והוא עדות שמחל להם על חטא העגל, כמו שכתב רבנו בשמות (לח, כא).

מעניינא דיומא!

נתקבל מהרב מרדכי גנוט בעל לוח 'דבר בעתו'

[א] אוי באב: היום "תענית צדיקים" שבו "כבה הנר המערבי (עי' יומא לט). בימי אחז" (שו"ע או"ח תק"פ, ב), ויש גורסים בי"ח בו (מחר) "וראו להחמיר בשניהם" [כשחל בחול] (או"ז. מ"ב שם סק"ו) ~ אשרי הלומד את דבריו המעוררים (והמבארים את שייכות כבוי הנר לכל אחד מאתנו לעתות הללו) של ב' 'יערות דבש', ח"ב דרוש ז'. אפשר"ל שבגלל שהדבר רומז להסתלקות עדות השראת השכינה בישראל (שבת בב'), החמירו כאן יותר מכל ספק יום "תענית צדיקים" מהמנויים שם, שבהם אין כותבים (האו"ז ואחריו המ"ב) "וראו להחמיר בשניהם" ... (הע' אחע"ב) ~ (הגמוהרי"צ ברנפלד זצ"ל הדליק כל היום נר על שלחנו, להזכיר את המאורע. "סופר המלך") ~ בעל-נפש בר-דעת יימנע מלנסוע היום לטיול או לים (ר' "ספר חסידים" תשט"ו). >בהסכמת הגהצ"ר משה הלברשטם זצ"ל.<

[ב] קריאת שמו"ת: החת"ס זצ"ל הקפיד ללמד לתלמידיו חומש-רש"י השבוע בתפלין, מחשש "עדות שקר" בקראו את פר' "והיה אם שמוע" בלי תפלין (ר' ברכות יד: ~ אחר קריאת פרשת היראה (ששי-שביעי), רצוי לומר את בקשת יה"ר שבסידורים.

ג] ישנה טעות נפוצה מאד בפסוק **"וַיַּעֲנֶה וַיִּרְעַבְךָ"** (דברים ח, ג). רבים קוראים **וַיַּעֲנֶה תחת וַיִּרְעַבְךָ**, וזו טעות גמורה המשנה משמעות: **וַיַּעֲנֶה - לשון עינוי. וַיִּרְעַבְךָ - לשון ענייה**, דוגמת **"וַיַּעַן עֲפְרֹן"** (בראשית כג, י); **"וַיַּעֲנֶה ה'"** (תהל' כ, ב). ד] אשרי המכין לעונג שבת זו, **פירות שנשתבחה בהם הארץ**, מענינא דיומא (ר' להלן אותיות ח-י).

ה] **סעודות היום**: אחר אמרות טהורות ושיחות סביב מ"ע מה"ת **"ואכלת ושבעת וברכת"** (כמו זו השייכות גם לברכת כהנים, ברכות כ:) הנקראת בשבת זו, בודאי תהיה ברכת המזון השבתית הזו לעילא ולעילא ~ בבית רוז'ין מקובל בשם המגיד ממזריטש **זצ"ל שבברכהמה"ז** שהיא מה"ת, יש לכוון יותר מבתפלה שהיא מדרבנן...

ו] אחר **"והסר ממני... כל מיני חולי... ואביונות"** ראוי להוסיף (או לכוון): **"ככתוב בתורתך (פר' השבוע) 'ואהבך וברכך... ברוך תהיה... והסיר ה' ממך כל חולי... ונתנם בכל שונאך'."**

ז] הגה"צ ב' **"טל חיים וברכה"** זצ"ל למד בעיון בחדש אב את הסוגיה בה ידרוש ב"שבת שובה" כדי שיוכל להגות בחדש אלול בדברי מוסר ותחנונים, ככ' בברכ"י תרפ"א ("אלף כתב" תרל).

ח] באכילת הפירות אחה"צ להשלמת מאה ברכות יהדר לאכול פירות שנשתבחה בהם הארץ, בפסוקים שקראנו היום.

ט] אשרי המקריא בביתו את דברי-מוסרו של רב נסים גאון (בברכות נו:) לפני אכילת האבטיח/מילון להשלמת ק' הברכות. דבר בעתו מה טוב: תני רב יוסף, אין מראין דלועין [בחלום] אלא ליראי שמים. כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד (בשהות רנ"ג בה, לרגל נישואי בתו עם רבנו יהוסף הי"ד בן ר"ש הנגיד זלה"ה. המגי"ה) היש לה טעם, ואני לא קבלתי בה כלום, וגם לא נשאלתי עליה קודם לכן מעולם. ונמתי לו, כי זאת קבלה היא ביד החכמים ולא נודע לי שהזכירו בה טעם. אבל נראים הדברים בעיני שאפשר שיהיו דומים יראי שמים לדלועין, שכשם שאין בכל פירות הארץ גדולים מהדלועים ואעפ"כ אינם מתנשאים על הארץ, אלא כל זמן שהם גדלים ופרים [ורבים] - הם מוסיפים נמיכות בארץ, כך הם יראי שמים. בכל הבריות אין [מי] שמעלתו גבוהה ממעלתם ולא עדיף מהם, כדדרשינן בהאי פסוקא (איוב כח, כח) **"הן יראת ה' היא חכמה, וסור מרע בינה"**, שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא, כפי שמפורש בפ' ב"מ (שבת לא:): **ואעפ"כ כל זמן שמוסיף להם הקב"ה גדולה וכבוד ונשיאות - הם מוסיפים ענוה ונמיכות**, כענין שמפורש במדרש **"ילמדנו רבנו"** שהתורה סולמה (לפנינו במד' תנחו' ר"פ בראשית: סוליותה. המגי"ה) - ענוה, דכתיב (משלי כב, ד) **"עקב ענוה יראת ה'", ובתרה - יראה, דכתיב (תהל' קיא, י) "ראשית חכמה - יראת ה'."** ובפרק יציאות

השבת בגמ' דבני מערבא (ירוש' שבת פ"א ה"ג), אמר ר' יצחק בן אלעזר, כל שעשת חכמה עטרה לראשה - עשת ענוה עקב לסוליתה, דכתיב **"ראשית חכמה יראת ה'"** וכתיב **"עקב ענוה יראת ה'"**. ובגמ' דידן בסוף פירקא דכיסוי הדם (חולין פט:). אמר הקב"ה לישראל, חושק אני בכם! שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה - אתם ממעיטים עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם, אמר: **"ואנכי עפר ואפר"** (ברא' חי, זך). נתתי גדולה למשה ואהרן, אמרו: **"ונחנו מה"** (שמות טז, כב). נתתי גדולה לדוד, אמר: **"ואנכי תולעת ולא איש"** (תהל' כב, ז). ולפיכך אפשר שתהא כוונתם של חכמים בדימוי יראי שמים לדלועים בשביל הדבר הזה. ועוד נשמענה מגופה של מלה: **"דלועין"** - **"דלו עיני למרום"**, וזו היא מדת יראי שמים, כמו שאמר חזקיה (ישעי' לח, יד): **"דלו עיני למרום"**, כלומר, שהם בוטחים בו ומצפים אליו ומחכים לטובו. והיה ישר בעיני השואל זה הפירוש; גם בעיני כל התלמידים שהיו לשם, ולפיכך כתבתיו בזה המקום.

י] מגיד-שיעור בר-דעת אף מרחיב את היריעה בדברי הרגעתו של ר' חייא את תלמידו ר' ינאי (יבמות צג:). דתניא **"למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים"** (דברים יד, כג) - **אלו שבתות וימים טובים**, ופרש"י: הוי למוד להזהר שלא לבטל עונג שבת [ויו"ט] בשביל [אין] תיקון הטבל ~ כשם שבאכילת תרומות ומעשרות (הרש"ש תמה על לש' רש"י: תרו"מ. הן הפס' נכתב באכילת מע"ש בירושלם!) ניתן להגיע ליראת שמים אמיתית, כך הוא באכילת סעודות שבתות וימים טובים לשם-שמים (שפ"א פר' צו בשם הגה"ק ב' חי' הרי"ם זצ"ל. והשוה **"אגרת הקדש"** לבעל ה"תניא" זצ"ל סי' כו; מרגלא בפומיה דמוהרי"ה מדו'יקוב זצ"ל) ~ **"שבתחילה... התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלם... כי מציון תצא תורה"** וגו' (ב"ב כא:). לפי שהיה [התלמיד] רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשינן בספרי **"למען תלמד"** וגו' - גדול מע"ש שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלם עד שיאכל מע"ש שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון [לבן] ליראת שמים ועוסק בתורה (תוס') ~ כל ענין אכילת מע"ש בירושלם דווקא היה ללמד לישראל שאכילתם תהיה ביראת שמים גם אחר שובם הביתה, כי ע"י אכילת אוכל מקודש במקום קדוש וגם לעתים בזמן מקודש, מזדכך הגוף עד כדי יכולת שבירת תאות האכילה גם בהיותו בביתו ואוכל סעודות הגונות בשבתות ובמועדים; שמחשבתו תהיה זכה וברה לאכול אותה שעה להתענג על ה' ולא רק להנאת עצמו ("ישמח ישראל", ליקוטים).